

Provenience

Stopy knižního obchodu, označování vlastnictví

Nakladatelství

Nakladatelství

- náklad nesli tiskaři, případně mecenáši, nebo kolektivní společenství
- samostatně jen v nejrozvinutějších centrech (kde bylo více tiskáren)
- nejstarší české nakladatelství – Dědictví sv. Václava (1669)
- v 18. století vznik nakladatelských koncernů, které vlastnily papírny, tiskárny i distribuční síť
- nové formy prodeje
 - subskribce – objednání předem,
 - prenumerace – platba předem za nevydané dílo,
- nakladatelé v impresu: *impensis, sumptibus, auf Kosten, im Verlage, nákladem ...*
- zejm. v 18. stol. vydání nákladem knihkupce
- později také vydání vlastním nákladem

Distribuce a prodej knih

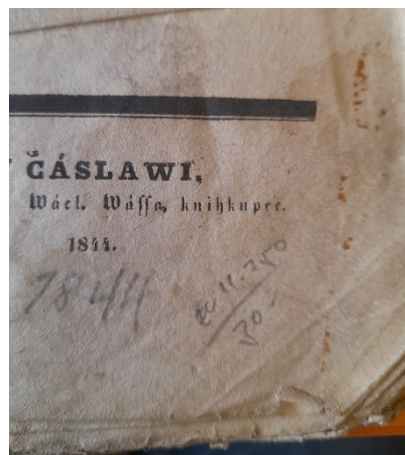
Knižní obchod

- rozvoj po vzniku knihtisku (výroba pro neznámého uživatele -> nutnost vzniku prodejní sítě)
- běžně **prodej v tiskárnách, v knihvazačských dílnách, na jarmarcích, kramářský prodej**
- **výměnný obchod** – kus za kus bez ohledu na obsah (podle formátu a rozsahu)
- **knížní trhy** (německé specifikum – Frankfurt, Lipsko) – pravidelnost, kontakty, výměny
- **aukční prodej** použitých knih ca od 17. stol. (vydávání **aukčních katalogů**)
- **antikvariát**, ca od 18. stol. – impulzem rušení klášterů
- **tištěné knihkupecké nabídky, veletržní katalogy**
- knihkupci v impresu: *bibliopolae, zu haben, in der Buchhandlung, in Commission, k dostání* + často ve spojení s adresou

rozvoj v 18. století

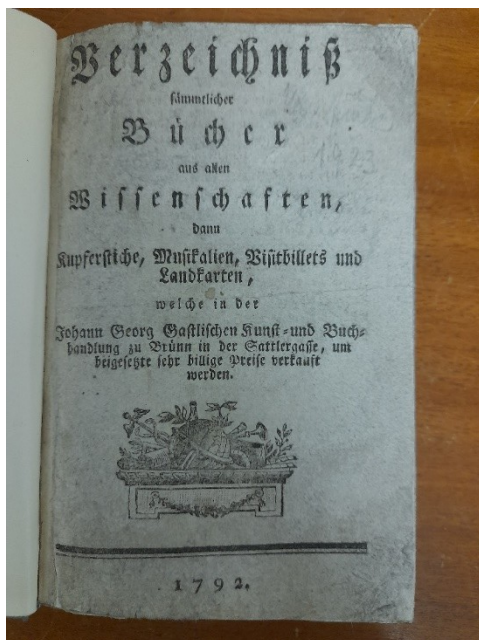
- vznik německojazyčného publika odborných textů
- existence salonů
- šíření **komisního prodeje** – pokud se neprodá, vydavatel odebere zpět
- regulace knihkupectví

Encyklopedie knih: knihkupec, knihkupectví, kočovný knihkupec, komisní obchod, nakladatelská a knihkupecká nabídka

Antikvářská poznámka

Knihkupecký seznam a jeho struktura

Allen Freunden der Litteratur,
Meinen Gönnern.

Das höchste Erkenntlichkeit und warmes Dankgefühl für die Unterstützung, die ich so thätig empfand, widmet Ihnen, zu meinen Handlungens-Verlag ausmachen. Für die schlechte Beschaffung derjenigen, die Sie nicht darin lesen und doch zu verkaufen wünschen, bürgt Ihnen meine ausgebreitete Handlungsfreundschaft, mit in- und auswärtigen Handlungen und sonstige Erfahrung. — Nehmen Sie dieses Verzeichniß als ein Merkmal meiner Ergebenheit hin — die ich ihrer Güte dankbar bin, so wie als Beweis, wie aufmerksam ich auf alles bin, was Ihnen Bücherwahl und ihre Beschaffung bequemer machen kann, und würdigen Sie Ihrer fernern Unterstützung

Ihren
stets Dienstfertigen
Johann Georg Casp.

Bei diesem Verzeichniß ist zu bemerken, daß die neuesten Bücher schon eingebunden, und für das Institut gehörig, folgsam zum Lesen abgegeben werden. Dagegen folgende Ordnung beobachtet ist, und nachstehende Bücher abgetheilt zu finden; als:

Auctores Classici.
Rechtbücher.
Briefsteller.
Poesie.
Comödien.
Hymnische Bücher.
Landbeschreibung und Geographie.

Erziehungsschriften.
Freymaurer = Schriften.
Geschichte (poetische Schriften.)
Grammatiken (deutsche, lateinische, französische, italienische, böhmische, ungarische, griechische, hebräische, Chaldäische.)
Juridische = und Gesetzbücher.
Kriegsbücher.
Kunstbücher.
Lexika oder Wörterbücher verschiedener Sprachen und Künste.
Lebensbeschreibungen.
Medicinische = Chirurgische Bücher.
Deconomische Bücher (Schaafzucht, Forst = und Jagdbücher, Gartenbücher, Blumenbücher, Farbbücher, Weinbau, Bierbrauer = Bücher, Frauenzimmer ökonomische Schriften, Vieh = und Pferdebücher.)
Rechenbücher.
Reisebeschreibungen.
Romane und Unterhaltungsbücher (altdeutsche Geschichten.)

Geistliche Bücher.

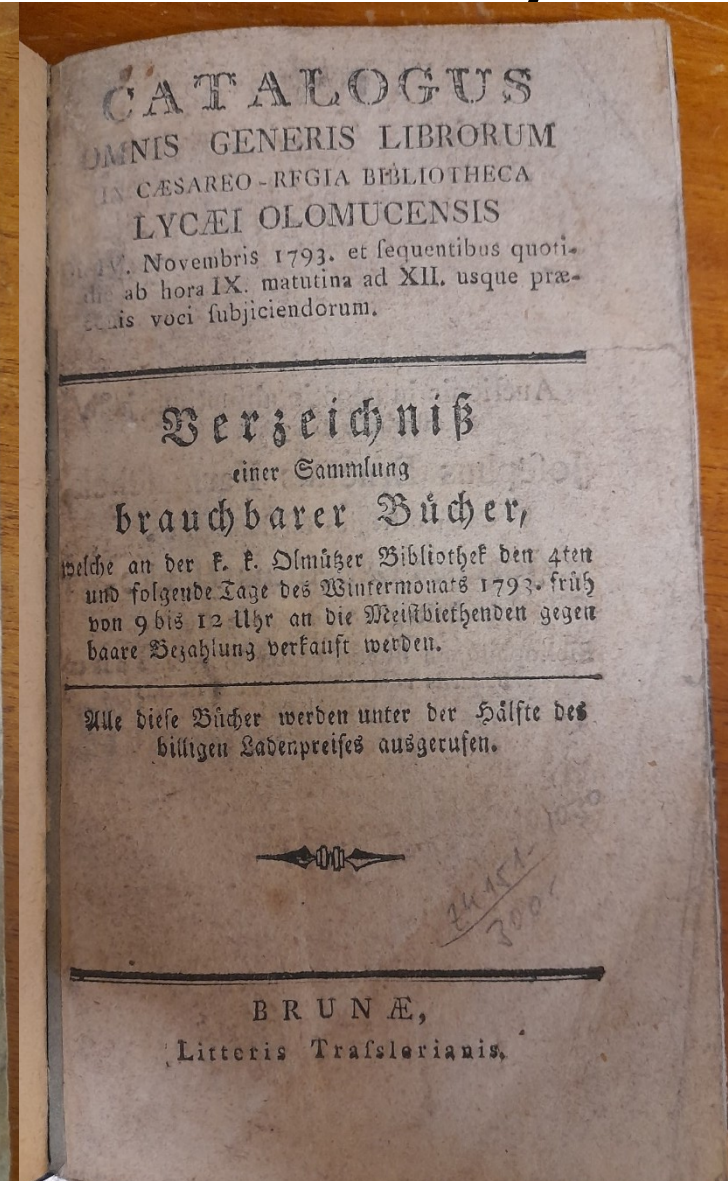
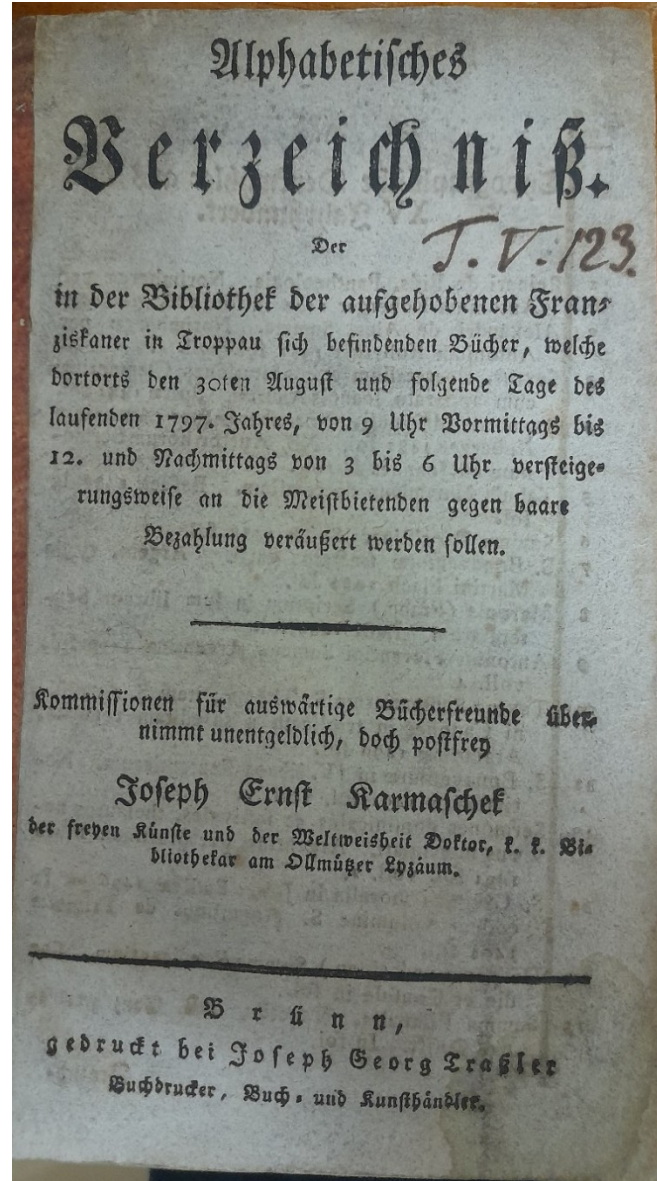
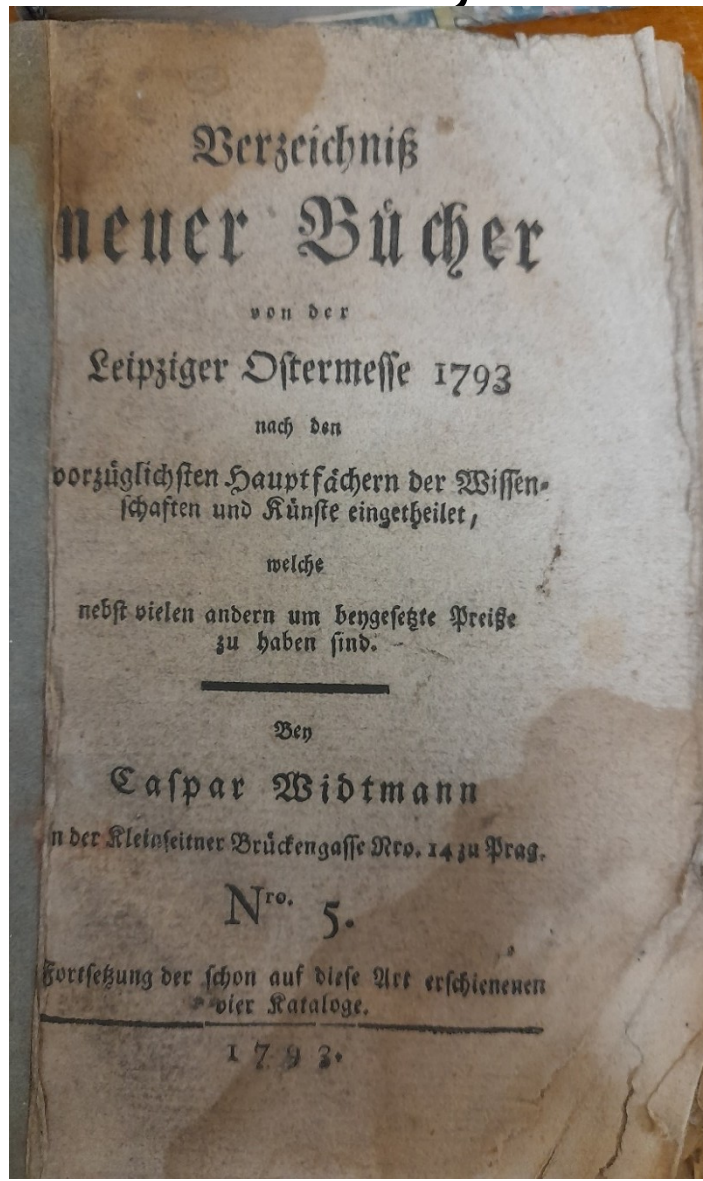
Biblia sacra, verschiedener Sprachen.
Breviaria & Miscellanea.
Catechetische Bücher.
Char = und Fastenandachtsbücher.
Gebetbücher.
Krankensbücher.
Opera SS. Patrum.
Predigtbücher.
Psalmen.

Alle übrige Artikel findet man nach dem Namen des Autors oder dem Anfangsbuchstaben.

Bei Casp ist zu haben:

Nro 1
Abstellung (über die) des Herrnblenstes. 8vo gebunden 8 kr.
Abhandlungen der böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, nebst der Geschichte derselben mit Kupfern 4to 5 fl. 30 kr.
— und Auszüge der königlichen Akademie der Wissenschaften und der schönen Wissenschaften zu Paris in Klassen gebracht; aus dem Französischen übersetzt, und mit Anmerkungen begleitet gr. 8vo 1 fl. 36 kr.
— von den Sängern, deren Verrichtungen und symbolischen Bedeutung 8vo 36 kr.
— über die Unmöglichkeit eines Beweises vom Daseyn Gottes aus bloßer Vernunft 1791 8vo 40 kr.
— (philosophische) über die Physik, und die Naturgeschichte; aus dem Französischen übersetzt 8vo 12 kr.
1 — (physikalische) von den seltsamen und merkwürdigen Begebenheiten der Natur 8vo gebunden 22 kr.
2 — zur Naturgeschichte, Physik und Deconomie, aus den philosophischen Transaktionen und Sammlungen, 2 Bände gr. 4to gebunden 6 fl.
3 Abriß und ausführliche Erklärung aller Künste und Wissenschaften für erwachsene Personen in Fragen und Antworten 8vo gebunden 1 fl. 55 kr.
Abbildung der neuesten Moden 24 Hest, gebunden das Hest für 3 kr.
— der polnischen Armee mit illuminierten Kupfern 8vo gebunden 3 fl.
4 Abbt (Th.) vermischte Werke 6 Thl. 4 fl. 45 kr.
5 — desselben von Verdienst 8vo 1 fl. 6 kr.
6 Achenwall (Gotfr.) Staatsverfassung der heutigen vornehmsten europäischen Reiche und Völker im Grundriß 8vo 1 fl. 15 kr. gebunden 2 fl. 22 kr.
7 — Geschichte der heutigen vornehmsten europäischen Staaten im Grundriß 8vo gebunden 2 fl.
8 — die Staatsklugheit nach ihren ersten Grundsätzen entworfen gr. 8vo 54 kr. gebunden 1 fl.
Adams, Versuch über die Elektrizität, wovon Theorie und Ausübung dieser Wissenschaft durch eine Menge methodisch geordneter Experimente erläutert wird, nebst einem Versuch über den Magnet; aus dem Englischen.

Veletržní, aukční a antikvární nabídky

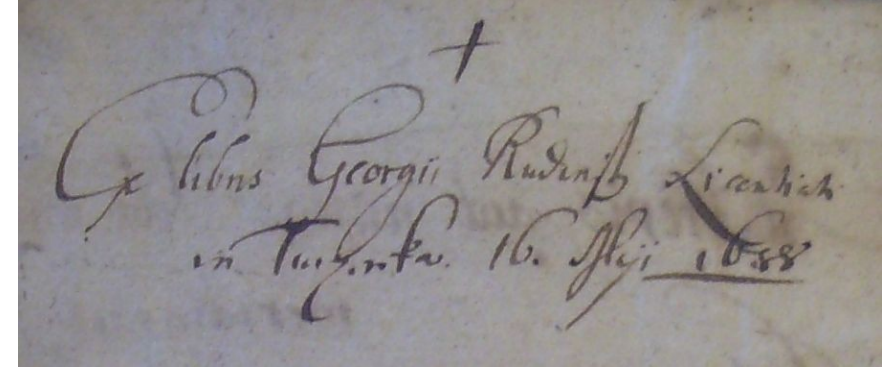

Provenience

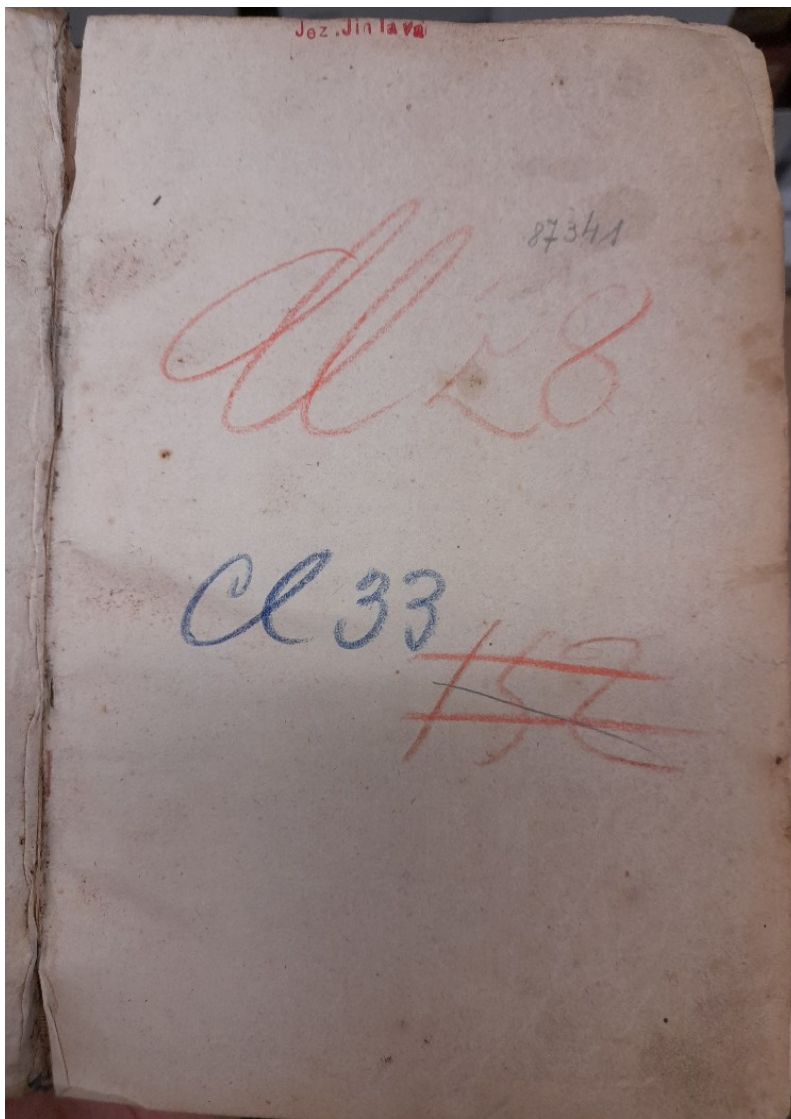
Údaje o původu: majitelé, místo a způsob nabytí, cena, cena za vazbu

Nejčastěji na přideštích a předsádkách a titulních listech

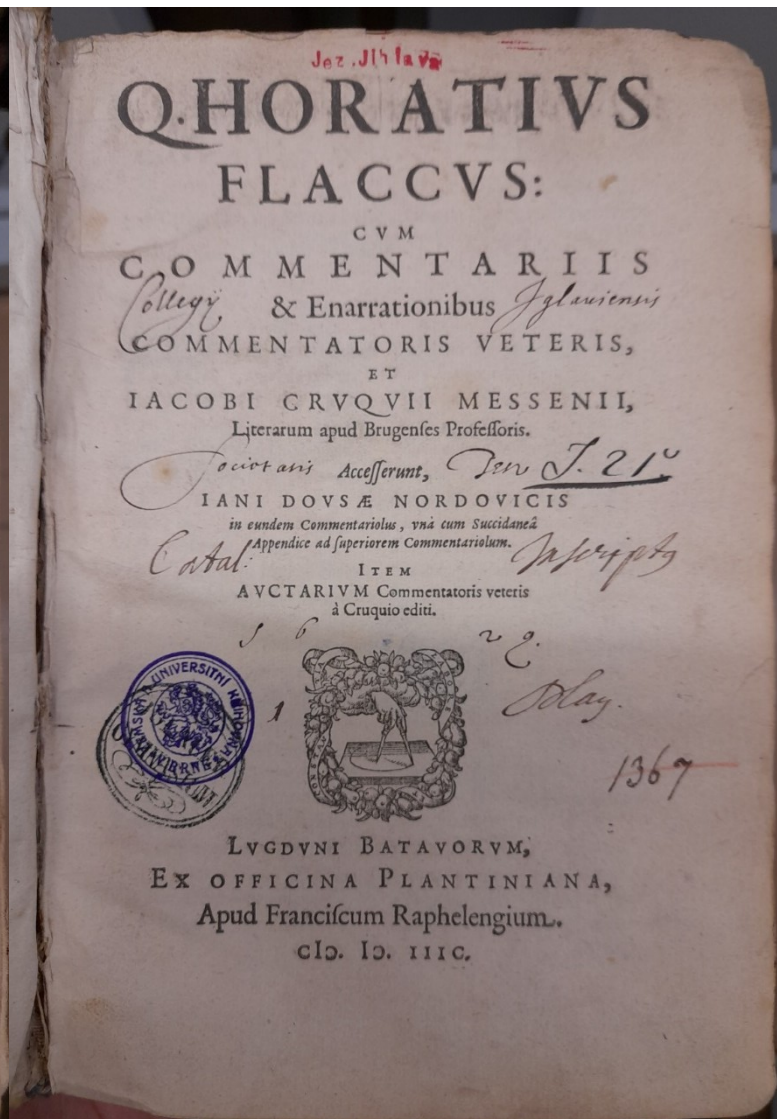
- rukopisné
 - unifikovaná (*ex libris ...*, *catalogo inscriptus...*), nebo jen jméno
 - často spojena s údajem o ceně, místem a datem prodeje, jménem prodejce
 - zaklínáním proti krádeži (*kdo tu knihu ukradne, tomu ruka upadne*)
 - věnování
 - rukopisné poznámky v textu
 - antikvářské poznámky
- tištěné
 - nejčastěji mědirytinové etikety lepené na přední přidešti (erbovní, emblematická, formou devizy, typografická)

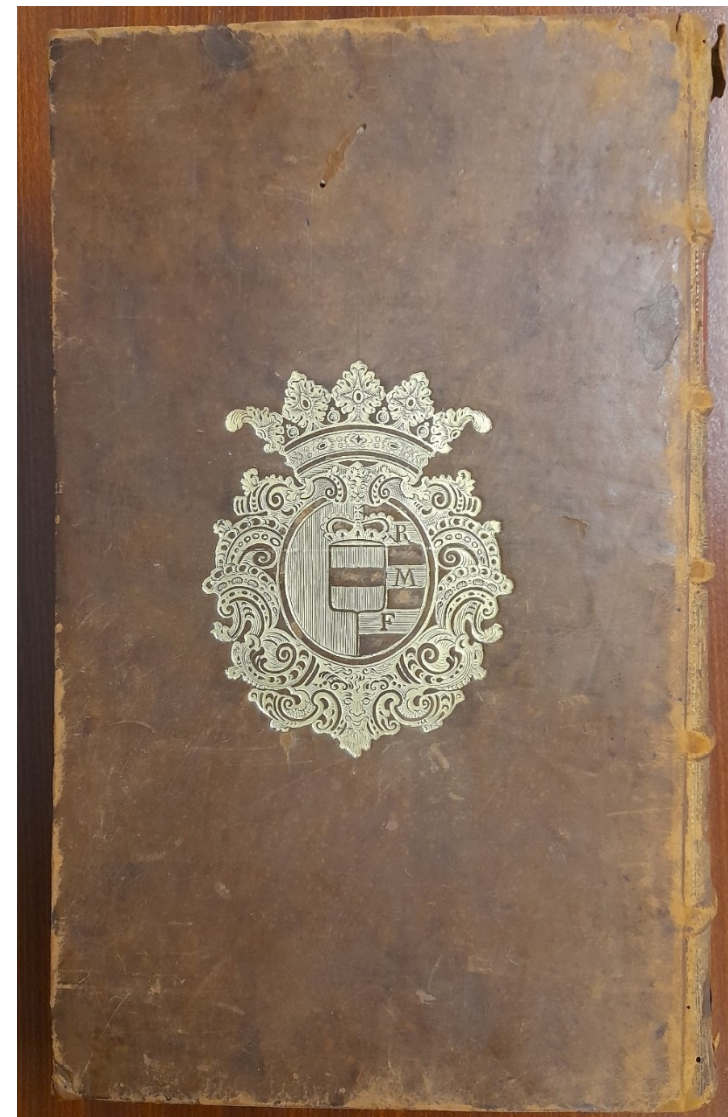
- vlastnická razítka
 - používaná až od konce 18. stol.
 - obvykle u rozsáhlejších knihoven: na titulu a na s. 17
 - razítka signaturní, s monogramem, heraldická, slepotisková
- staré signatury - přidešti, předsádky, formou razítek i rukopisná, na hřbetě
- supralibros – značky majitele na vazbě (nejčastěji heraldická, iniciály)
- nálepky, štítky
- identifikace pomocí vazby (charakteristická výzdoba, nátěry hřbetu, podoba štítků, ořízky)
- provenio.cz – databáze českých knižních proveniencí

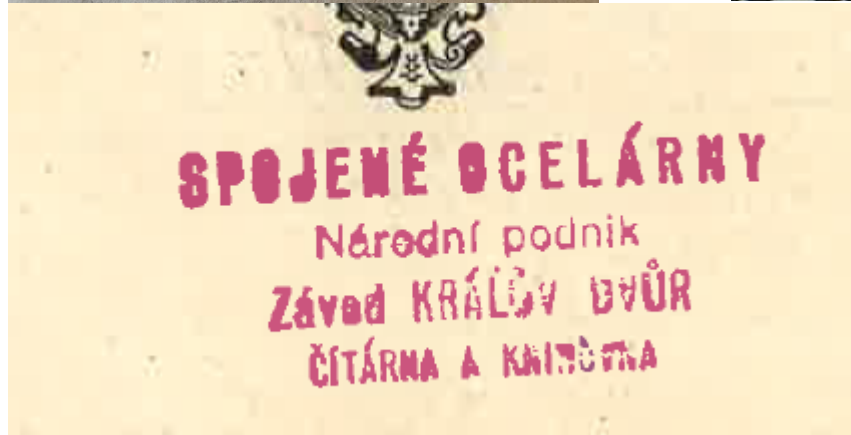
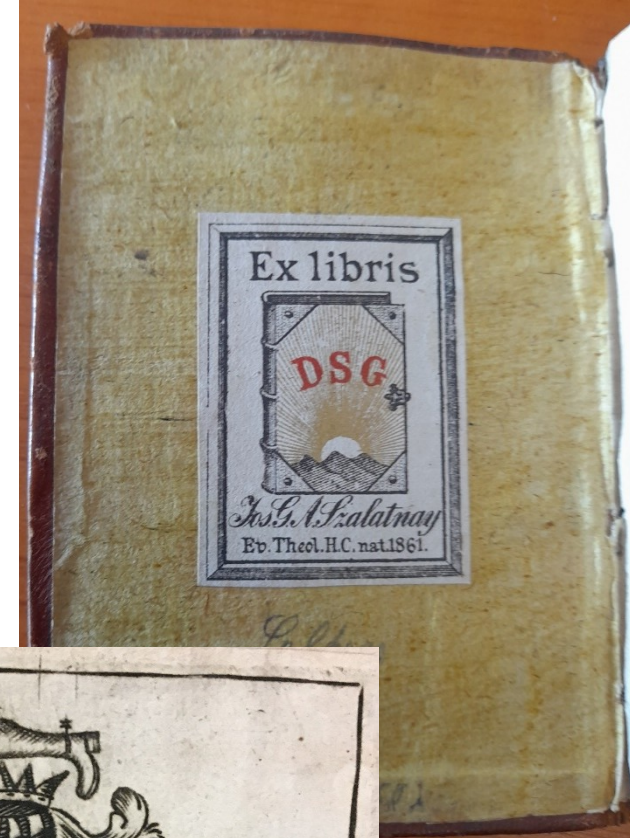
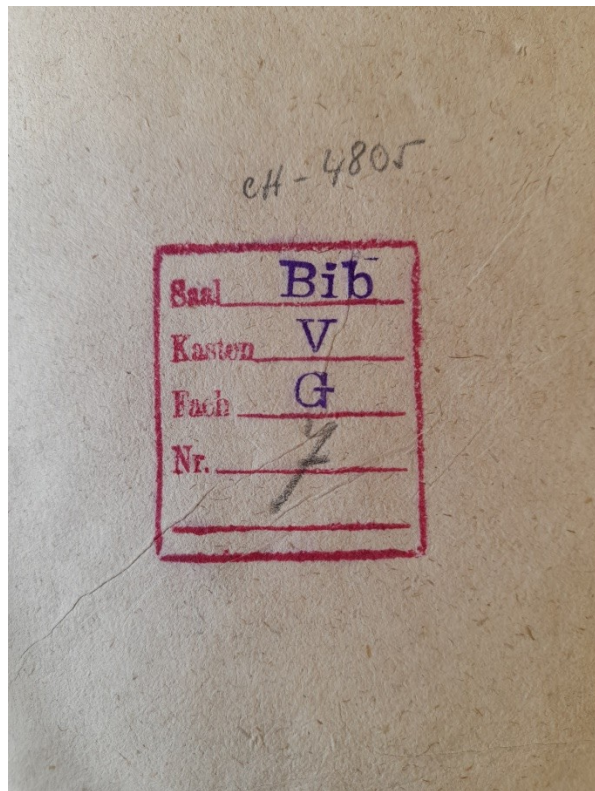
Staré signatury na předsádce

Provenienční poznámky a razítka na titulní straně

Supralibros

Provenienční razítka a exlibris

De si kungku uban
Lima suba ingadun adga
Dak unbo Luba kuda
ga ko Zaba, in unbo & bido gi ungi
De sub ul gi Daga Dura
Aro: 426 unyaga un
Laruu unista unawon
Liliu Liliuk D.

Zaklínací text proti zlodějům

Knihovní katalogy

Signatura

- identifikátor knihy v knihovně,
- často odráží lokaci (místnost, regál, polici, pozici na polici/v řadě)

Řazení

- Knižní
 - podle oborů - často kopírovaly rozložení v interiéru, podle názvů, autorů
 - rukopisné i podle předtištěných formulářů
 - Obsahují autora, název, místo a rok vydání, formát, signaturu
 - po zaplnění vyhrazeného místa nutné zapisovat do nového svazku
- Lístkové katalogy
 - strukturovaná informace, možnost nekonečného doplňování, pruská instrukce
 - základ pro elektronické katalogy (stejné strukturování údajů)

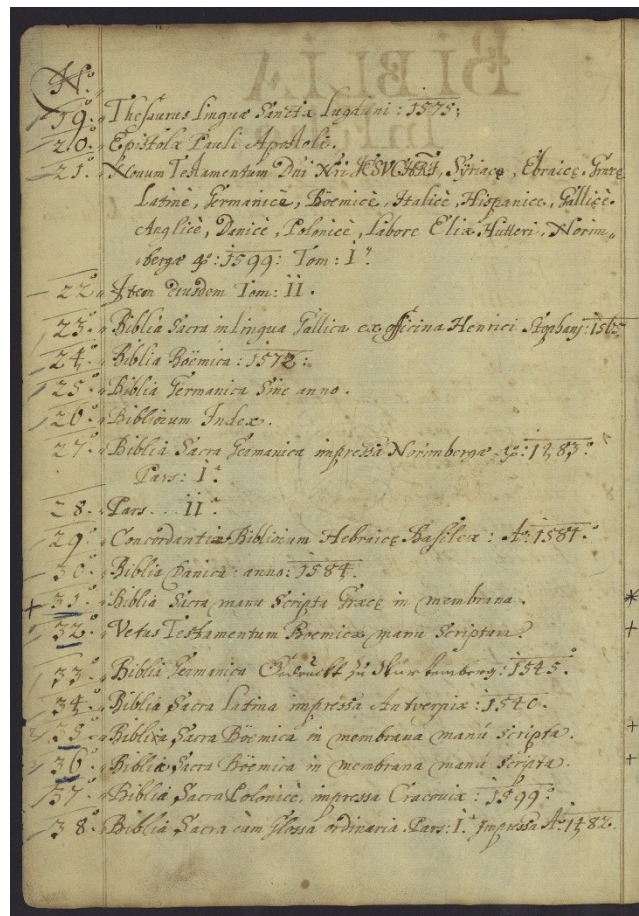
Přírůstkové seznamy

- řazené podle data nabytí
- mohou obsahovat údaj o koupi

Archivní prameny

- pozůstalostní katalogy
- dražební seznamy
- soupisy knih rušených klášterů
- korespondence
- ...

Srovnání katalogových záznamů téže knihy

242. Biblia germanica. [Argentinae, Heinrich Eggestein n. p. 1470.] fol. GW 4296. H-C 3129. BMC I. 72.

Podle GW má bible 404 listy, součet složek podle GW však činí 411 listů, složky jsou tedy zřejmě chybně uvedeny. Odchytky našeho exempláře od GW: r^{4y} = 403 listy, což odpovídá i popisu v BMC. Na f. 359b (resp. 358b) odchytky, uveď. v GW.

Def.: chybí konec — 28 listů.
Nadpisy knih a čísla kapitol červ. po f. 52, dále jen inkoustem. — Vazba R.
Prov.: na předešlých rajhradská exlibris.
Signat.: R P 24.

243. Biblia germanica. Norimbergae, Anton Koberger, Montag nach Invocavit [17. II.] 1483. fol.

GW 4303. H 3137. BMC II. 424. Louda 392—394. Schramm 5. Pindter 362, str. 19. Zahradník 603.

Inic. na zač. knih malov. a zlac. s rozvilinami, často však jen trojbarevné (červ., modře, zel.), ost. červ. n. modře, dřevořezy kolorov., někt. i zlac., rubrik.
Sváz. do dvou svazků, vazby ze 16. stol., dř. d., vepřov. se slepot. (hlavičky reformátorů, ornament), zbytky 2 spon.
Prov.: razítkem monogram FG. — Mědiryt. exlibris Friedrich Graf Sylva Tarouca.
Signat.: PT 4—800.

244. Idem, 2. exempl.

Def.: chybějící f. V dopsáno, dřevořez rovněž nakreslen a kolorov.
Inic. stříd. červ. a modře, na zač. knih zprav. malov. a zlac. s rozvilinami (zvláště bohaté na f. CCXCVI), dřevořezy kolorov.
Vazba ze 16. stol., dř. d., vepřov. s válečk. slepot. v 6 rámcích, 1. prázdný, ve 2. ornament, ve 3. hlavičky, ve 4. rostl. ornament, v 5. Salutac., Trinit., Ioh. Bap., Spes mea, v 6. ornament. Uprostřed na před. desce Kristova hlava, na zad. David a Goliáš; 8 tep. a prosek rožnic (na před. desce 2 chybějící), 2 spony, stopy po 2 pukiách.
Signat.: Mk P 39.

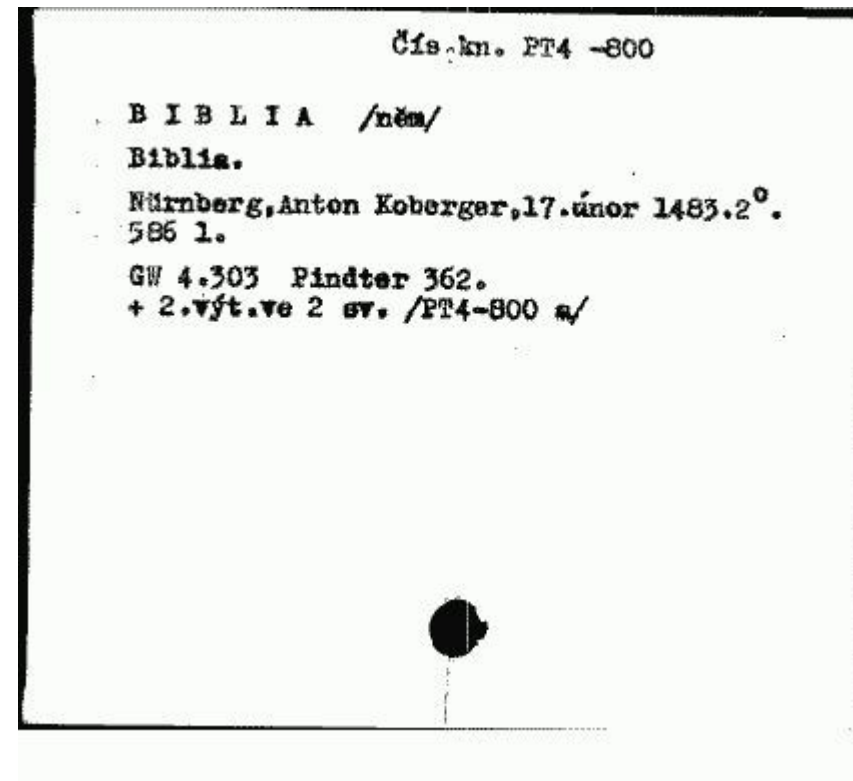
245. Idem, 3. exempl.

Def.: chybí první část po f. CCXCV, z dalšího chybí dol. část CCCXXV (dopsána), listy CCCLVIII, CCCLXIX (dopsány), CCCCLXXIX a poslední (prázdný).
2 malov. a zlac. inic., ost. červ. n. červ. a modře, dřevořezy kolorov.
Vazba: dř. d., potaž. pergamenem, hřbet A.
Prov.: Matheus Kune[r]th erkauffet diesse biebl von Johannes Heger Schulmeister in Stangendorff 2 fl. 1860. Avus meus Paternus. — Na f. CCCCXX in marg. český zápis ze 16. stol., patrně o drahotě (ožrúto).
Signat.: A P 35.

246. Biblia germanica. Augustae, Johann Schönsperger, S. Urban [25. V.] 1487. fol.

GW 4305. H 3139. Louda 295.

Def.: torso, chybějící listy I—xl, xlvii, lii, liiii, lx, ci, cxxxiii, clv—clxxxiii, clxxxviii, clxxxix, clxxxiiii, clxxxvii, ccii, ccviii (část), ccx, ccxi, ccxxx (část), ccxxxii (část).

PROVENIO

Databáze vlastníků historických a moderních knižních sbírek
a provenienčních záznamů v knihách
Knihovna Národního muzea

Vyhledávání v souborném katalogu Národního muzea najdete [ZDE](#)

Vyhledávání v katalogu starých tisků najdete [ZDE](#)

Provenio –
databáze
historických i
současných
vlastníků (razítka,
exlibris, podpisy,
signatury) – často
s fotografiemi

Vlastníci knih a knižní provenience - Osoby a rody

Vlastníci knih a knižní provenience - korporace

Vyhledávání bibliografických záznamů

[Rozšířené vyhledávání](#)

Úkoly

- Které majitele jste schopní identifikovat?
- Byla kniha součástí institucionální knihovny?
- Je možné majitele chronologicky seřadit?
- Jaké další stopy po sobě uživatelé v knize zanechali?
- Co vypovídá o historii svazku vazba?

Knižní obchod - literatura

- ŠIMEČEK, Zdeněk. *Knižní obchod v Brně od sklonku 15. do konce 18. století*. Brno v minulosti a dnes. Brno: Statutární město Brno, 2011. ISBN 978-80-86736-23-5. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:50f52540-a07e-11ed-b51a-005056827e52>.
- ŠIMEČEK, Zdeněk a TRÁVNÍČEK, Jiří. *Knihy kupovati--: dějiny knižního trhu v českých zemích*. Historie. Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2404-6. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:e8f36770-086f-11eb-a435-005056827e52>.
- WÖGERBAUER, Michael; PÍŠA, Petr; ŠÁMAL, Petr a JANÁČEK, Pavel. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia, 2015. ISBN 978-80-200-2491-6. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:dfd08700-80a0-11eb-964e-5ef3fc9bb22f>.
- MÁDL, Claire; WÖGERBAUER, Michael a PÍŠA, Petr. *Na cestě k "výborně zřízenému knihkupectví": protagonisté, podniky a sítě knižního trhu v Čechách (1749-1848)*. Knižní kultura. Praha: Academia, 2019. ISBN 978-80-200-3054-2.

Provenience

- Projekt Provenio
- Komise pro provenienční výzkum Německého svazu knihoven
<https://www.bibliotheksverband.de/kommission-provenienzforschung-und-provenienzerschliessung> (+ jejich wiki <https://provenienz.gbv.de/Hauptseite>)
- Zuschlag, Christoph, und Verlag C.H. Beck Verlag. *Einführung in die Provenienzforschung : wie die Herkunft von Kulturgut entschlüsselt wird*. C.H. Beck, 2022, <https://d-nb.info/1244537365/04>.
- <https://provenienzforschung.gv.at/recherche/literatur/>
- <https://www.jewishmuseum.cz/sbirky-a-vyzkum/provenienčni-vyzkum-a-bezuplatne-prevody/identifikace-puvodnich-vlastniku/>
- <https://libraryoflostbooks.com/cs/>